

СТУДЕНТ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на основі власного науково-педагогічного досвіду розглядається проблема адаптації студентів-першокурсників у вузівське середовище. Аналізуються причини та можливі шляхи подолання негативних виявів у процесі навчальної, наукової та комунікативної адаптації.

Сучасна науково-технічна революція зробила потребу в освіті дійсно масовою. Рівень освіти є не тільки наслідком, але й необхідною умовою науково-технічного прогресу.

Студентство - найкультурніша частина молоді в усіх країнах, що є важливим джерелом відтворення інтелігенції.

В наш час в науковій літературі ще немає повного визначення поняття «студентство», як і немає спільної думки щодо характеру і специфіки праці студентства. Проте існує великий інтерес до цієї соціальної групи, який, перш за все, пояснюється необхідністю підвищення якості підготовки спеціалістів для держави, що відбувається.

«Студент» у перекладі з латинської означає «той, що сумлінно працює, бажає знання». За визначенням А.С. Власенко, «студентство — це особлива соціальна група, що формується з різних соціальних утворень суспільства і характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є головним і здебільшого єдиним заняттям. [1:54].

Студентський вік, як і будь-яка інша стадія життєвого циклу людини, має свою неповторну специфіку.

Ще К.Д. Ушинський вважав період від 16 до 22-23 років "найрішучішим", вказуючи на те, що саме тут визначається спрямованість у способі думок людини і в її характері. За думкою Б.Г. Анан'єва, який зробив великий внесок у вивчення студентства, "перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку з професіоналізацією, з іншого — виділяють цей вік як центральний період формування характеру та інтелекту". [2:7].

Аналіз результатів дослідження, проведеного у Житомирському педагогічному університеті свідчить, що більшість студентів (72%) мають досить розвинену самосвідомість, відносно вірно оцінюють свій рівень професійної та моральної зрілості.

Близько 70% студентів мотивом вибору професії називають інтерес до предмету, 20% - бажання підвищити свій інтелектуальний рівень. Однак у більшості студентів немає стійкого інтересу до педагогічної діяльності (56%); у двох третин - установки працювати в школі; 90% опитаних не впевнені, що будуть працювати у освітній системі. Невпевненість молоді у завтрашньому дні призводить до "запрограмованого" неблагополуччя. Агресивність з одного боку, соціальна інфантильність з іншого – ці риси все частіше вирізняються у студентському середовищі. Романтизм змінюється скептицизмом і цинізмом, прагнення до високих ідеалів – споживачтвом.

Труднощі у підтримці бажаної структури ціннісних орієнтацій у студентській молоді породжено вже тим, що навчально-виховний процес у вузах все ще ведеться без урахувань впливу зовнішніх факторів, що впливають на свідомість і поведінку (як у сфері засобів масової комунікації, так і у міжособистісних стосунках). Робота ведеться без знання групи, курсу, їх цінностей. Не враховується і посилений вплив суспільної думки на мотиваційну сферу свідомості молоді.

Розумінню може допомогти аналіз студентського соціуму: щоб впливати на нього, на процеси, що в ньому відбуваються, треба знати загальні закономірності колективного спілкування.

Найважливішою умовою для успішного всебічного розвитку кожного студента є розуміння своєї неповторності, індивідуальності. Відомий психолог Анан'єв Б.Г. відзначає: "Індивідуальність - це і предмет виховання і його умова, а потім більше його продукт. Як в клінічному, так і в педагогічному досвіді одиничне в розумінні індивідуальність є унікальним явищем, оскільки воно має власний внутрішній світ, самосвідомість і саморегуляційну поведінку, що є дієвим організатором поведінки "Я" [2].

Одним із завдань викладача вузу на всіх етапах становлення студента є допомога у віднайденні себе, свого покликання. Під час організації викладачем впливу на свій об'єкт потрібно враховувати те, що студент не народжується суб'єктом педагогічної діяльності, а стає ним під впливом виховання.

Викладацькому складові необхідно допомогти кожному юнакові і дівчині адаптуватися до педагогічного процесу у вищому навчальному закладі. Соціально - педагогічна адаптація - це засвоєння молоддю людиною норм студентського життя, включення в систему міжособових стосунків групи.

Адаптацію студентів вузу слід розглядати як комплексну проблему, виділяючи в ній різні окремі рівні і ланки, кожна з яких має специфічні механізми, обумовлені рівнем розвитку студента, групи і колективу.

Процес адаптації студентів проходить на декількох рівнях пристосування: до нової системи навчання; до зміни режиму праці і відпочинку; до входження в новий колектив.

Протягом перших курсів складається студентський колектив, формуються навички і уміння раціональної розумової праці, усвідомлюється покликання до обраної праці, дозволя, побуту, встановлюється система самоосвітньої діяльності і самовиховання професійно - значущих якостей.

Різке руйнування багатолітнього звичного робочого стереотипу, основу якого складає відкрите І.П. Павловим психофізіологічне явище - динамічний стереотип, - іноді призводить до нервових зривів і стресових реакцій.

З цієї причини період адаптації, пов'язаний з руйнуванням попередніх стереотипів, може на перших порах зумовлювати і порівняно низьку успішність, і труднощі у спілкуванні.

У одних студентів вироблення стереотипу відбувається стрибкоподібно, у інших - рівно. Безперечно, що особливості перебудови пов'язані з характеристиками типу нервової діяльності, проте соціальні фактори мають вирішальне позитивне значення. Знання індивідуальних особливостей студента, на основі яких будується система його включення до нових видів діяльності і нового кола спілкування, дає можливість запобігти дезадапційному синдрому, зробити процес адаптації рівним і психологічно комфортним.

У проведених нами дослідженнях процесу адаптації першокурсників до вузу спостерігалися такі головні труднощі: негативні переживання, пов'язані з виходом учорашніх учнів з шкільного колективу, заснованого на моральній допомозі і моральній підтримці; невизначеність мотивації вибору професії; недостатня психологічна підготовка до неї; невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності; звичка до повсякденного контролю з боку педагогів; пошук оптимального режиму праці і відпочинку в нових умовах; налагодження побуту і самообслуговування, особливо при переході з домашніх умов до умов гуртожитку; відсутність навичок самостійної роботи; невміння конспектувати, працювати з першоджерелами, словниками, каталогами, довідниками, покажчиками.

Всі ці труднощі різняться за своїм походженням. Одні є об'єктивними, інші носять суб'єктивний характер і пов'язані зі слабкою підготовкою, дефектами виховання в сім'ї та школі.

При зарахуванні абітурієнта у вуз в основному враховується лише його успішність — рівень знань. Відсутність іншої інформації у викладача призводить до того, що процес прилучення студентів до вузівського життя затягується.

Для вироблення тактики і стратегії, що забезпечує оптимальну адаптацію студента до вузу, важливо знати життєві плани, інтереси першокурсника, систему домінуючих мотивів, рівень претензій, самооцінки, здатність до свідомої регуляції поведінки і т. п. Успішне розв'язання цієї проблеми пов'язане з розвитком психологічної служби вузу.

Дані психодіагностики потрібні, перш за все, самому студенту, куратору, викладачам. За нашими дослідженнями, третина студентів не може повністю включитися у навчальний процес. Цей факт має свою психологічну основу. Школяреві, що виробив стереотип режиму навчальної діяльності на уроці, доводиться з перших днів перебування у вузі змінювати його. Недатна увага до вироблення продуктивного стилю мислення у школярів призводить до того, що навчальний процес у вузі вимушений значною мірою спиратися на репродуктивне мислення першокурсників; до того ж, такий тип мислення не дає можливості студенту приймати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях і легко адаптуватися в постійно змінних умовах діяльності.

Адаптації першокурсників до умов вузу сприяє така система заходів: робота з комплектування академічних груп, ритуал "Посвята у студенти"; виступи викладачів; курс "Вступ до спеціальності"; знайомство з історією вузу і його випускниками; організація консультпунктів у гуртожитку; ведення щомісячної атестації, що дозволяє контролювати самостійну роботу і допомагати першокурсникам.

Особливе значення для адаптації студента має колектив. Тому для формування колективу необхідно, на нашу думку, здійснити наступні заходи:

- комплектування студентських груп з урахуванням психологічної сумісності;
- створення соціально-цінності єдності шляхом роз'яснення значущості навчання, його мети і завдань, стимулювання активу до згуртування колективу;
- розвиток свідомості, творчості, дружби, розуміння взаємостосунків;
- закріплення авторитету активу;
- забезпечення дружньої спільної діяльності;
- виявлення турботи про студентів, врахування їх запитів.

Студентський колектив проходить кілька стадій за різною згуртованістю, наявністю громадської думки, авторитетністю активу і рівнем вимогливості особистості до себе.

За словами Л.С. Виготського, роль педагога зводиться до того, щоб бути організатором соціального виховного середовища, регулятором і контролером його взаємодії з кожним студентом.

Прямий обов'язок професорсько-викладацького складу всього вузу полягає у тому, що допомогти студентові в процесі становлення його не тільки як майбутнього спеціаліста, але й як особистості, сприяти створенню середині мікроструктури атмосфери свободи, самоповаги і творчості.

У студентському житті перехрещуються лінії формальних і неформальних зв'язків. Але, на жаль, групи формуються за рішенням адміністрації, не враховуючи бажання студентів та інших факторів сумісності і рівня соціальної зрілості. На жаль, щире зацікавлення долею студента можна спостерігати рідко.

Думаючи про покращення умов навчання і виховання, викладачеві слід цікавитись не тільки навчальними програмами і методами викладання, але й життям студента (ступенем його самостійності, способом проведення вільного часу).

Відомо, що люди відрізняються характером, інтелектом, здатністю до самооцінки, емоційністю. Ці індивідуальні здібності потрібно враховувати у процесі особистісно - середовищної взаємодії. Без цього неможливо ефективно впливати на студенство.

Безумовно, якість набутих знань залежить від самого студента. Але не можна дозволити, щоб вузівська мова проявляла себе як соціальна група тільки через цей провідний вид діяльності.

Дослідження доводять, що в останні роки постійні контакти в межах навчального мікросоціуму послаблюються. Можливо, що послабився і стійкий інтерес молоді до знань. Якщо при цьому студент не зміг самоствердитися у межах основного соціуму, він потрапляє до системи морально-психічного дискомфорту.

Важливе місце в системі особистісно-середовищних стосунків студента займають комунікативні зв'язки з професорсько-викладацьким складом. Зараз переважає суб'єктно-об'єктна парадигма, авторитарний стиль, компанійська поведінка з боку студентів, формалізм педагогічних заходів. Більш доцільною була б суб'єктно-суб'єктна взаємодія, яка ставить за мету: розвиток творчого потенціалу студентів на базі співробітництва; прагнення до самореалізації і самовираження обох суб'єктів у навчальному процесі; удосконалення техніки спілкування.

Виникає також необхідність пожвавити роботу органів студентського самоврядування. Студентське самоврядування у вищому закладі освіти функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту їх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Власенко А.С. Некоторые вопросы воспитания советского студенчества на современном этапе: Учеб. пос. – М., 1971. – 412с.
2. Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы /под ред. Б.Г. Ананьева, Н.В. Кузьминой. - Ленинград, 1974. – 334с.
3. Возрастные возможности усвоения знаний. /Под ред. Д.Б.Эльконина, В.В.Давыдова. - М., 1966. – 218с.
4. Рейс Ф. 500 советов студентам. — М., 1996. – 188с.
5. Савонтина Н.А. Проблемы формирования будущего специалиста //Педагогіка. – 1997, №1. – С.32-37.
6. Основы вузовской педагогики /Под ред. Кузьминой Н.В. - М., 1972 – 114с.
7. Нагорна Т.О. Специфічні особливості діагностики професійного мислення майбутніх вчителів //Педагогіка і психологія. – 1995, №2. – С.14-18.

Матеріал надійшов до редакції 20.09.2000 р.

Vitviцkaya S.S. Student как объект педагогической деятельности.

В статье на основании собственного научно-педагогического опыта рассматривается проблема адаптации студентов-первокурсников в вузовскую среду. Анализируются причины и возможные пути преодоления негативных проявлений в процессе учебной, научной и коммуникативной адаптации.

Vityts'ka S.S. A Student as an Object of Pedagogical Activity.

On the basis of her own scientific and pedagogical experience the author of the article considers a problem of first-year students' adaptation in a higher educational institution environment. The author analyses reasons of possible ways of overcoming negative manifestations in the process of training, scientific and communicative adaptation.